

Проф. Др. Маріян Здзеховський.

Духові основи боротьби з більшовизмом*).

У день і ніч переслідує і гнобить мене марево близької і грізної будуччини. Це не є ані сугестія страху, як думає де-хто із моїх друзів, ані витвір розпаленої горячкою, хорої уяви. Ні, марево, про яке говорю, виростає з дійсности, з цього, що оглядаємо власними очима, або чуємо від безпосередніх свідків: наче чорна хмара, що нависла громами, гнана від найближчого для нас сходу, від Минська і Києва, від Смоленська і Москви. Що буде — питаю — коли несподівано одного дня опинимось всі в клішах червоного терору?

Фридрих Мукерман, один з найвизначніших, найблагородніших, найбільш талановитих німецьких священиків, звертається у своєму відкритому листі до другів французів тими самими словами, з тим самим запитом:¹⁾

„Ось питаю — пише — бо і у день, і в ніч гнобить мене ця думка; питаю, бо знаю Росію, бо я сам карався цілий рік у в'язницях чрезвичайки; нині іде справа не про Liege чи Verdun і не про Варшаву або Білгород, але про Європу й Азію; особливо для нас католиків річ у цьому, чи більшовицька Москва запанує над Римом; так, в цьому річ!“

І не вільно про те не думати, не вільно себе дурити, що Росія, виснажена голодом і нуждою — нездібна до мілітарних зусиль. Люди гинуть від голоду, але червона армія в достатках; воєнний бюджет рахується на мільярд золотих рублів; через ковенську Литву йдуть один за другим поїзди з Німеччини, навантажені зняряддям знищення; під проводом німецьких інженерів і техніків майже 300 більшовицьких фабрик виробляє річно 37 мільонів кілограмів вибухового матеріалу для себе і для Німеччини; коли це буде потрібне, більшовики можуть поставити під воєнним прапором 15 мільонів війська.

Отже не вільно нам не думати про те, що стоїмо перед можливістю близької, дуже близької катастрофи, якої ще світ не бачив. А її наслідком було би утривалення всесвітнього комунізму, це значить перетворення світу в один великий варштат праці, але такої, в якому людина, створена на образ і подобиє

*) Подаємо в перекладі інтересну статтю професора віленського у-ту Дра М. Здзеховського, поміщену в консервативному журналі „Nasza Przyszłość“ т. XII. з 1931 р. Проф. М. Здзеховський відомий як діяч католицької акції, гарний знавець західного письменства та історик консервативного, монархістичного напрямку. Один з його останніх творів „Napoleon III“ (Краків 1930) — це блискуча і горяча апологія не тільки останнього цесаря французів Наполеона III., але прегарне звеличання імператорського роду Бонапартів взагалі.

М. Г.—уч.

¹⁾ Пор. місячник „Der Gral“, 1931, березень.

Боже, була би понижена до ролі автомату без думки і волі, автомату, який виконує під канчуком наглядачів визначену роботу, за що одержувала би мінімум існування і нічого більше, бо нічого більше не має права потребувати людина-автомат. Небезпечна думка про Бога, яка вириває людину з пекла гіршої від панщини, неволі у країні волі та щастя, буде тоді — по більшовицьким запевненням — до коріння видерта з людської душі і не буде кому її назад защіпити. Бо ж рішено там, що за три роки не буде вже в Росії ані одного храму, ані одного священика.

В минулому бували жахливі епохи; скажу більше: не має в ньому хвилини, яка не переймала би жахом dokonуваних злочинів, та всетаки слушно говорить Фр. В. Ферстер, що ніколи досі людська душа не розгублювалася так безнадійно у земних цілях. Ми горді перемогою генія знання та техніки над зовнішнім світом, в дійсності ніколи зовнішній світ не володів так душею людини, як нині. Стільки говориться про новітню культуру духа, але цю культуру ототожнюємо з наукою, якже ж це одно від другого далеко! Нпр. наука патології йде наперед щораз швидше, але щож з цього, коли воля так ганебно здається в полон цьому всьому, що в людині патологічне, всім найогидливішим інстинктам і збоченням. Знову те, що ми називаємо розумом, служить головно на те, щоби нам дати змогу розгнудати та оправдати звірину в людині. І коби то наше зіпсуття не йшло далі, коби ми ставали тільки звіриною; але людина має до вибору одно з двох: або двигнутися над звірину, або впасти нище неї¹⁾.

На жаль падем! Поминаю те, що у кожному з нас живе потреба безконечности; у всьому, чого бажаємо, воля сягає далі, ніж досягти в силі: *irrequietum cog*; це голод Бога. „Будете наче боги“ (*eritis sicut dii*) — ті слова виписані на першій сторінці історії, стоять над цілою історією людства; вони непереможна спокуса, „фальсифікація Божого поклику, обітниця брехні, яка відповідає щоденній внутрішній і дійсній потребі“²⁾.

Можемо вдоволити її з Богом або проти Бога. Є тільки ті дві альтернативи: „Або схочу — слова М. Бльонделя — жити для Бога, вмираючи для світу і для себе так, щоби Бог ставав моїм я — або, бажаючи самому собі вистарчити, відкину Бога і, жаждучи безконечно, не буду бажати безконечности (*vouloir infiniment sans vouloir l'infini*)“³⁾.

Добра не дає нам ані природа, ані наш розум, одначе добро існує та існує само собою, добро — це Бог. І хоча не один не добачує, не відчуває присутности Бога ані в приватному, ані в публичному житті, ані в історії і думаючи, про те, готов би

¹⁾ Ф. Ферстер: „Christus und das Menschliche Leben“, 1912 (München, Beinhart).

²⁾ L. Laberthonnière: „Pagoschoisies“, 1931 (Paris, Vrin), 1931, пор. стр. 121—122.

³⁾ Пор. М. Blondel: „L'Action“ (стр. 354).

сумніватися в Бога, одначе настільки сильний голос Божий чути у нашій совісті, що ми можемо його почути: „Я блукав, наче заблукана вівця, шукаючи Тебе поза мною, а Ти був еси у мені“ (ego erravi sicut ovis, quae perierat, quarens Te exterius, qui es interior).

Але цього Бога хочемо пізнати ближче, конкретно пізнати, хочемо, щоби зійшов в трагічну глибину нашого життя, потішив нас, скріпив і допоміг: „Ах, коли би Бог схотів замешкати тут серед нас, на землі — каже стара жидівська приказка — всі двері й вікна стояли би перед Ним відкриті!“ І тут християнство приходить нам в допомогу. Коли грецькі мудреці доходили шляхом роздумувань над єством Бога до ідеї *Льогос* (слова), то в християнстві *Льогос* об'явився як факт, як історична дійсність, як жива особа. Християни пізнали *Льогос* не як старинні мудреці, не через метафізичні і льогічні категорії, але побачили і вшанували Слово, Слово втілене в Розп'ятому на хресті і Воскресшому Спасителю світу. Все те — Втілення, Спасення, Воскресення — тайна Віри, недоступної для розуму. З якогонебудь боку підходимо до неї, всюди темно; годі пояснити, тим більше доказати. Кидаємо докази, переходимо до фактів. І ось перед нами історичний факт, одинокий в історії своїм значінням: візія апостола Павла під Дамаском. І ця візія не тільки спричинила навернення ворога і гонителя Християн, не тільки стала натхненням і спонукую до героїзму апостольства для апостола народів; вона є також переломовою точкою в історії людської думки, точкою виходу до тієї концепції долі світу і людства, яку у величавих обрисах подав апостол, яка є основою християнської теології і філософії, християнського світогляду.

Там під Дамаском, зійшовся конкретно Павло зі Спасителем, почув Його голос, побачив Його „в ясності, яснішій від сонця“. Отже Христос живе, отже і довірившись цього, чого не доказав ніколи ніхто смертельний: переміг найбільшого ворога, якого має людина: смерть! Проти смерти протестує наша натура всіми силами, хоч кожний крок наближує нас до цієї смерти. Отже, що це таке смерть? Очевидно це кара — відповідає апостол — кара за проступки, за гріхи. Вмираємо всі, отже всі ми в грісі, в грісі родимося. Один визволився від права смерти: Ісус Христос. Во істину був тим, ким себе представляв, Месією — Сином Бога Живого. Був без гріху, отже не за себе вмер, але вмер за нас. І нас, що повірили в Нього, введе у врата вічного життя. Добра новина, яку Він нам приніс, міститься в Спасенні, а факт Воскресення, цебто перемоги над смертю — це центральний факт в історії; все, що було перед тим, до цього ішло, все, що було опісля — це консеквенція цього: „Коли би не воскрес Христос — кличе великий мислитель і пророк Володимир Солов'юв¹⁾ — світ став би не до речі, царством зла, облуди і смерті; коли би Христос не воскрес, то хто ж міг би вос-

¹⁾ Пор. останній його твір: „Три розговора“ (Три розмови), 1900.

креснути?“ І в одушевленні перемогою життя кличе апостол: „Смерти, деж твоя перемога? Смерти, деж твій край?“ В очікуванні епохи, до якої прямує спасене людство, обняв апостол і ті сфери життя, про які ніхто тоді не думав і мало хто нині думає; призадумався над приниженим станом звірини, яка, „стогне і терпить досі, наче мати, у злогах“, і пов'язав містично цю приниженість і неволю з упадком людини. І з журбою очікує сотворіння, аж синівство Боже знову в ній, в людині засіяє, бо тоді „буде визволене з неволі пороку на волю слави Божих стежок“. Радісна перемога життя над смертю, об'явлена в Воскресенні, була для великого філософа і візіоніста відповіддю на всі сумніви¹⁾.

„Вже не я живу — пише апостол Павло в листі до Галатів — але Христос живе у мені“. Ті слова треба брати не раціоналістично і не метафорично, не в цьому значінні, що Апостол перенявся особою і наукою Ісуса, як нпр. ученики Сократа. Переймалися його наукою, але треба брати дослівно, реально. Кожний з нас має право прикладати їх до себе в містичному значінні, бо в Тайні Евхаристії, установленій на Останній Господній Вечері Спаситель „вщіплюється в нашу душу, нашу кров, наше існування“. Отся Тайна спричинює, як гарно висловився один з новітніх богословів, органічну кризу в натурі людини, перетворює її субстанцію і через цю внутрішню трансубстанціяцію утвержує того, в кого є жива віра, у вищому житті, яке підіймається понад всяку суєту і змінчивість. „Бог став людиною — сказав Св. Климентій Александрійський, щоби ти, людино, від людини навчилася, як людина стає Богом“... „Не перемінити тобі — чує Св. Августин голос Бога во Вишніх — мене у себе, як поживу Твогого тіла, але ти будеш перемінений у мене“²⁾.

Коли би ті слова Августина кожний з нас міг повторити з чистим сумлінням, це було би вже кінцем історії, здійсненням Божого Царства, в якому „Бог буде всім у всіх“. Якжеж до цього далеко! — Шлях до цього далекого здійснення — це Церква, церковна суспільність, яку Апостол називає або Тілом Христовим (Еф. I. 23), або будованням, в якому „і ви взаємно будуєтеся, щоби ви були Божим мешканням у Святому Духові“ (Еф. II. 22). Цебто тут починається Церков — гарно ті слова інтерпретує L. Laberthonnière³⁾ — щоби деінде закінчитися. Розвивається і росте в часі, щоби розцвісти у вічності. В цьому дочасному світі Він — це початок причастія в любові і Христовій Правді, засіб до її здійснення, символ тієї aeterna in caelis habitatio, яка буде. І на чому ж стоїть церковна суспільність? На тайні Евхаристії, бо Христос мусить замешкати у кожній душі,

¹⁾ Візіоністом тому називаю Володимира Соловйова, бо до зачудовання точно здійснювалися і здійснюються його геніальні філософічно-історичні інтуїції. В р. 1894 передбачив війну „Росії з Японією і невдачу, яку потерпить Росія від вождів з далеких островів Сходу“ і яка буде початком кінця Росії останньої епохи історії.

²⁾ Cons. кн. VII. роз. 10.

³⁾ Op. cit. 17—8.

щоби Церков стала дійсним його містичним тілом. Мене людину з цього світу огортає пригноблююче упокорення, коли про ті великі речі говорю або пишу. Я свідомий, що не відчуваю їх так, як повинен відчувати; що вони не є найглибшим змістом душі, яка всі коріння запустила в дчасність. Отже, це можу, волюю говорити словами інших, без порівняння гідніших від мене. І ось беру „Роздумування про Євангеліє“ великого і преподобного малярського єпископа, бл. п. Оттокара Прогашка, в якому його земляки — і це не тільки католики — шанують найкращу персоніфікацію генія Угорщини, „найціннішу перлину в духовій скарбниці народу“.

Він був поетом в богословії. Розказують про нього, що користувався кожною свобідною дниною, щоби йти за місто та гуляти по горах, лісах і левадах. Радістю, яка пригадує Св. Франціска з Асізі, переймала його кожна квітка, гудіння бджоли, шепіт потічка, спів жайворонка, пливучий у соняшний блакит. „На милых образах зовнішнього світу — писав — стилізується мій внутрішній світ, від їх німої музики вчиться співати моя душа“. І коли ввечері вертав зі своїх прогульок з радісною і натхненою душею, дожидав хвилини, аж все довкола засне глибоким сном; ішов до домашньої каплиці і там іноді довгі ночі проводив у молитві перед Найсвятішими Тайнами. А завтра ранком, безпосередно після богослуження, списував свої думки жниво нічної розмови з Богом.

„Найсвятіші Тайни — читаємо в його роздумуваннях на Свято Божого Тіла¹⁾ — це кедровий стрижень, призначений для вірлів. Єзехієль бачив, як вірли їли стрижень лібанських кедрів... Верхи Лібану, стрижень кедрів і вірли взаємно собі відповідають. Піднімаймося на ті верхи почуванням і думкою“... „Наші слабі, мрачні думки, *infirmae providentiae*, хай уступлять думкам нашого Господа і Бога, які у тій тайні наче розпаленою печаттю витискаються в наших душах“... „Через Святе Причастіє спосіб думання Спасителя опановує наш ум. Причастіє спричинює, що подібність до Христа відбивається в очах, на чолі й устах, в мові на цілій людині, у цілому її житті“. Тому кличе — „не буду дивитися в сумерк світу, тільки в очі Ісуса, поринаючи в Найсвятіших Тайнах“. Звідти прийде „захоплення, мужність, натхнення до боротьби з духовим та моральним хаосом, який там, в низу, прийняв такі жахливі розміри“.

У тій боротьбі тільки святість переможе. Святість — це дух Церкви і тільки Церков її витворює. Святі — каже той єпископ — це „живе Тебе Боже хвалимо“, це Божі гори, які знімаються, до неба, до вічності“... „Коли про них думаю, почуваю себе наче на високій, тихій гірській верховині“²⁾. Вийдім на неї, глянью на тих велитнів духа; святі — це вислів найвищих творчих сил історії, „це найтепліша, наймогутніша струя, яку відчувається

¹⁾ „Роздумування про Євангеліє“, т. II, стр. 411 (Краків, 1926). Переклад о. Г. Лібінського Т. I.

²⁾ Іб. т. II, стр. 368—369.

в історії"... Це струя апостольства, яке виводить свою силу з евхаристійної єдності зі Спасителем. Ця струя змете зусилля пекла.

Вертаюся туди, звідки я почав. Більшовицький Схід мобілізує всі деструкційні стихії і сили проти нас, проти Заходу, і ми приглядаємося цьому бездільно, і правительству промощують шлях інвазії, наче свідомо підготовляють свою власну загибель, свій кінець.

Що це таке? звідки це божевілля? Думаю, що Європа була би в силі протиставитися неприятелю, коли би наїздом, який нам загрожує — кермували чисто людські пристрасти: жажда війни і наживи, розкіш могутності і розкіш уживання. Але мотор, який вводить у нього цю руйнівницьку стихію — це сила не з цього світу. Це зло, це заперечення цього всього, що нас піднімає в гору вище сірої буденщини, вище змінчивості і суєти — заперечення цього, що ми означаємо словами Бог, божество, дух, душа, добро, краса, любов, милосердя, безсмертність і т. д. І від тієї сили, яка не з цього світу, ідуть еманції, від яких холоне кров в жилах, наче від доторкнення чогось чужого, огидливого, чогось, що зморожує; одні тій темній силі вже вдарили поклони і попали в божевілля, інші стоять без руху, в гіпнотичному омертвінні, чекають, аж опиняться в пашцеці потвори. Це, що тут говорю може здаватися комусь смішним, але що мені робити, коли не вмю інакше пояснити сучасного стану, як діяльною, безпосередньою участю темних сил з царства тьми.

І не я один так думаю. Ось о. Мукерман написав до глинби потрясаючу статтю про чорта в політиці і в житті — знагоди прогульки німецьких промисловців до Москви (за німецькими поїхали і наші). Заключайте союз—кличе¹⁾, з ким завгодно, тільки не з чортом! Вам здається, що маєте до діла з людьми і що спільно з ними будете робити добрі гешефти. Гешефт притьмарив вам світ ідеї, ви нездібні до ідеї — у них ідея є — чортівська ідея, ідея ненависти, ідея боротьби з Богом, ідея пекла. І пеклу служать, відбиття пекла у їх душах, на лицах, і ви з ними, це значить з чортом — у тій хвилині, коли це пишу, сідаєте за стіл і заключаєте з ним союз, попиваючи кахетинське вино, закусуючи астраханським кав'яром!

О якжеж бажав би я, щоби ті мої слова дійшли до Вас, щоби ви зрозуміли, що іде, що мчить і наближається щось, чого людство досі не переживало — що пекло, що чорт — це не видумка, не примара, але дійсність! Недавно зустрів я похилену літими росіянку; три рази була присуджена на смерть. Жах цього, що бачила, трагічні нещастя, що на неї падали, надали її лицю привабу безмірної доброти; ніколи я не бачив такого гарного обличчя. „Розкажи світові — казала вона — що чорт є“...

¹⁾ „Der Gral“, квітень, 1931. Слова автора наведено в скороченні.

І звідки пішла ця наша безсилість? ХІХ століття, чим ближче до кінця, тим більше п'яніло поступом, поступом в науці, відкриттями і винаходами, які завойовували природу. Людиною демонічно заволоділа ідея всіх, на цьому опертих технічних господарських, і політичних можливостей. Поступ — це було більше як гасло, це був правдивий бог. Його символом машина, євангелієм — газети. Це відбилось також на релігії; католицизм став якийсь несміливий. „Яка бліда, яка млява була наша молитва, як перебивали нашому зосередженню небажані гості з блискочого і привабливого світу, де били поклони перед ідолом поступу. З другого боку, яку підзорливість, яку недостачу великодушності, яку тісноту думки і душі виявлювано іноді у відношенні до тих, що мріяли про поєднання культури з релігією, що шукали нових шляхів, нових позицій! Кілько ж то відштовхнено противників доброї волі і гарячої віри та зломано їм життя“!

Оці слова я взяв з творів одного з найвизначніших німецьких католиків, проф. Германа Пляца.¹⁾

Пізнав я його два роки тому на католицькому польсько-німецькому паціфістичному конгресі в Берліні. Ніколи не забуду, як мене там захоплювали німці, що поринали в молитві. Дійсно їх душі були тоді далеко, дуже далеко від сусти цього світу. І були це переважно учені, письменники, політики. Після богослуження, або ввечері, після засідань, ми — проф. Пляц і я — ходили на спільні проходи і взаємно зблизилися. Щож нас наближало? „Кількоразів — казав він — я був серед чужих, я пересвідчився, що швидко і легко приходять до порозуміння ті, що в серці леліють літургійний ідеал.

Наше назагал релігійно плитке громадянство дещо чуло про літургійний рух. Але й серед тих, які чули, не кожний догадується, які глибокі його джерела. Отой рух — це реакція проти цього знесилення релігійного почування, цього онесмілення і занепаду релігійної думки, які були відбиттям релігії поступу крикливого і задивленого в силу людини. З тієї релігії поступу виростала назкрізь матеріялістична і рівночасно демагогічна культура. Вона чванилася надбаннями в ділянці техніки, жаждою ужиття захоплювала і збивала зі шляху одиниці, затирала свідомість гріху і необхідність очищення з нього. В цей спосіб вона руйнувала добро в людині і душу перемінювала наче у якісь румовища.

Душа! Якжеж це дивно — каже Герман Бар — звучало для уха людини з великоміською культурою! Що це таке душа, в кого є душа, в кого є час мати душу?!²⁾

Але прийшов жахливий досвід війни і революції. Ми бачили, як перед зломаними і розхитаними душами розпадався світ. Ми пригадали собі, що весь історичний розвиток іде шляхом періо-

¹⁾ „Das Religiöse in der Krise der Zeit“. (Einsiedeln, Bezinger) поp. стp. 8—9; 159—160.

²⁾ Цитує Г. Пляца в „Grosstadt und Menschtum“ (Kösel und Pusten 1924.

дичних потрясень, в яких людина легкодушно нівечить це, що сама з трудом здвигала.

Як в кожній окремій душі, так і в громадському житті прокинулася туга до органічності, до органічного ладу; туга, як каже Г. Пляц, до виходу із антропоцентричного хаосу і входу в теоцентричний космос. Люди зрозуміли, що перебування зі Святими у спільній молитві — це могутча сила, яка виховує, вводить в душу лад і наділює її спокоєм. Вона проявляється в літургії. „Літургія — глибокі і гарні слова Г. Пляца¹⁾ вводить нас в саму суть буття, бо ж суть буття — це жертва, принесена на Голгофті; літургічні церемонії — це звеличання, Божеської Тайни, яка увіковічує цю жертву“. Евхаристія єднає нас з Христом й об'єднує нас всіх одних з другими у Христі, *posque inter nos in eodem Christo conciliat et coniungit*, вона нас об'єднує наче в одно тіло (*Veluti unum corpus coagmentat*).

Кажуть, що літургічний рух не є розв'язкою пекучих проблем сучасности, бо він — це втеча від дійсности: *Laltatus sum in his quae dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus*. І наче не на землі почуваємо себе, але над землею, там, в тому Божому домі, в зосередженні, в яке вводить нас поважний, святочний, григоріанський спів, в одушевленні, яким захоплюють вечірні псалми. Але така втеча необхідна.

In Monte Sancto, на святій горі, понад гамором світу і випарами низів, підбадьорує і скріплює свіжий подих гір. Душа, приголомшена вереском пристрастей, які змагаються в боротьбі народів, кляс та інтересів, гаслами бурхливих партійних віч — наводить спокій, силу та свідомість своєї сили. Там вчиться глядіти очами Бога на світ і на життя²⁾, там визволяється з нерішучости і хиткости, такої характерної дня нас, людей з цього світу, новітніх людей, киданих бурунами суперечних течій, чаче кораблі на морі. Там сталиться наш католицький світогляд, поглиблюється переконання, що змисл і значіння життя в апостольстві, що треба іти в світ, здобувати світ, перетворювати його на образ і подобиє Боже³⁾. Абат Гервеген сказав, що чим глибше будемо розуміти, що літургія — це основа християнського способу життя, тим успішніша буде наша праця над уздоровленням новітньої культури.

Невже уздоровимо її? Читаємо в Євангелії, що прийдуть часи, „коли люди будуть вянути від страху і очікування тих річей, які приходитимуть на весь світ“ (Лук. XXI.). Ті часи вже прийшли там, межу від нас і до нас вже ідуть. Винуваті у цьому ті, що могли спинити зло і не спинили: мислителі і письменники, як Р. Ролян, що приглушили у собі сумління, підлою фразою, наче зі зла родиться добро і щастя і які не чують зойків своїх ближніх мучених і убиваних там, в Росії; винуваті публіцисти, що з вулиці беруть кличі і пресою творять опінію; винуваті ті, що

¹⁾ Пор. Г. Пляц: „Zeitgeist und Liturgie“.

²⁾ Г. Пляц: „Zeitgeist und Liturgie“.

³⁾ Пор. Г. Пляц: „Das Religiöse“, стр. 184

їх осліпила захланність і входять в гешефтьярські зносини з чортом; а найбільше винні правительства, які самі собі пишуть присуд смерти, кланяючися і забігаючи милости московських біснуватців.

Невже зможемо відробити те, до чого привело легкодушне недбальство, невже зможемо відперти удар сил тьми? Не знаю, але одно певне — тяжкі завдання перед нами. Може неодного і з нас чекає мучеництво. Най же готові будуть ті, що є і хотять бути дружиною Христа — Gens Sancta!).

Переклав М. Г-ич.

1) Ред. „Naszej Przyszłości“ замістила після цієї статті інтересну замітку, яку подаємо з деякими пропусками: „Може в нинішніх, аж до краю зматеріалізованих і „тверезих“ відносинах, люди грубого інтересу і грубої політики осудять, що зміст такої статті є надто „метафізичним“. Якжеж це говорити про „злі сили“ людині з шестиприкетного парламенту, або від женевського столу, або від дипломатичного бюрка, або вкінці з такого або іншого господарського картелю. Всі вони визнають одно: Торгівля, торгівля над усе! А проте, поминаючи вже навіть ту цілу — без сумніву слухну — надприродну сторінку більшовизму, якої торкнувся автор — якже не признати йому рації, що суспільства і правительства роблять вражіння, наче навічених якоюсь несамовитою, самоубийчою сліпотою! Тому то ніякий дійсно реальний політик — і якраз реальний політик — в якого є бодай крихітка вміння дивитися в майбутнє — ніяк не може погодитися на той каригідно короткозорий спосіб відношення до більшовизму, який бачимо у правительствах і цивілізованих народів, і то навіть таких, які чваняться здавленням комунізму і масонерії у себе. Закостеніла західна дипломатія не доросла до успішної боротьби з комунізмом — і само собою з російським більшовизмом, який знімається вище неї як ідея. Ред. журналу „Nasza Przyszłość“ не тільки вважає особливо вказаним зазначити вагу цієї статті, як грізного мemento для політиків, законодавців і торговців, що грюються вогнем, а передусім для керманів держав, але навіть думає, що таких статей пишеться в нас дуже мало, а ще менше серйозно думается про червону небезпеку, яка вже обіймає Європу“. Очевидно — це все чиста правда! Але подумаймо, що ми західні українці зробили для поборовання більшовизму у нас, який широкою хвилею переливається через Збруч вже яких 10 літ?! Невже в нашій пресі можна зустріти таку блискучу статтю як стаття проф. Здзеховського?! Але за те у нас навіть „католицькі“ органи повні грубої лайки, цинічного глуму і мілкою мудрствования (цитуються „упанішаді“!). А наші священники, які особисто звертають (після кількох місяців!) свою католицьку пресу та заявляють „що вони не мають часу читати!“ Невже люди, незорієнтовані в течіях нинішнього складного життя зможуть, опертися червоної небезпеці?! І що вони протиставлять руйнуючій лівій демагогії, коли те, що зміли, забули, а нового „не мають часу“ вчитися? Подумайте про те. А кілька то наших інтелігентів прочитало (вже не кажемо продумало!) книжку молодого, але вже дуже замітного політичного письменника, ученика бл. п. В. Липинського, Дра В. Кучабського: „Більшовизм і сучасне завдання українського Заходу“?!

М. Г-ич.